Цана асобнага нумару 20 грошаў

СЫН БЕЛАРУСА

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6). Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 2 злотыя
Для загранiцы удвая даражэй.

Нпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэкст. 20 грош. і на 4 стр. 15 грош., за радок пэтыту у 1 шп

№ 41. Вільня, Серада, 17-га верасьня 1924 г. Год I.

Беларусы!

Наша будучына залежыць ад нашага маладога пакаленьня, здаровага целам і душой. Дзеля гэтага беларускую моладзь трэба вучыць і ўзгадовываць. Да гэтай мэты ўжо больш пяці гадоў імкнецца Беларускі Камітэт Помачы Пацярпеўшым ад вайны ў Вільні, гадуючы ў прытулку беларускіх незаможных дзяцей і вучачы іх у беларускай гімназіі. Аднак, самому Камітэту не пад сілу такая праца. Яму патрэбна шырокая дапамога беларускага грамадзянства.

Вотжа зварачаемся да ўсіх Беларусаў, асабліва да беларускага духавенства, як праваслаўнага, так і каталіцкага,—з просьбай дапамагчы нам у гэтай важнай для ўсяго Беларускага Народу справе.

Прытулку недахват адзежы,—дык няхай кожны Беларус прышле ці якую вопратку (хоцьбы і старую, але чыстую), ці які кусок палатна, з чаго можна былоб зрабіць адзетак для дзяцей.

Прытулку недахват ежы,—дык няхай усякі Беларус заўсёды ў канцы кожнага месяца прысылае грашавую дапамогу паводле сваей магчымасьці.

Сабраную адзежу, паведамленьне, хто скольні будзе прысылаць грошы, а таксама і самыя грошы прысылайце па гэткім адрасе:

WILNO, Ostrobramska 9
R. OSTROWSKI
Dyrektor Gimnazjum Białoruskiego.

Беларусы, адклікніцеся і споўніце свой сьвяты абавязак!

Беларускі Камітэт Помачы пацярпеўшым ад вайны.

Неумалімая лёгіка.

Хто ўважна і ўдумчыва чытае нашае асьвятленьне сусьветных палітычных падзеяў, хто ўмее лучыць факты і рабіць з іх лягічныя вывады,—той даўно ўжо павінен быў прыйсьці да пераканаНьня, што жыцьцём нашага сьвету кіруе некалькі ўваружаных ад ног да зубоў мілітарных волатаў—вялікіх дзяржаваў, якія ўкрыта ці яўна прыбралі ў свае рукі рад малых гаспадарстваў і падтрымліваюць іх істнаваньне пастольку, паскольку іх „патрону“, ці „апякуну“ гэта карысна. А прыдзе мамэнт, што „маўр“ выпаўчіў пастаўленую яму магутным волатам задачу, і — малыя дзяржавы лёгка могуць счэзнуць з аблічча зямлі....

Абраз сучаснага палажэньня малых дзяржаў (ці народаў, як гавораць сучасныя дыпляматы) сярод канкуруючых вялікіх мілітарных дзяржаў нязвычайна ярка і шчыра намаляваў на апошняй сэсіі Лігі Народаў Мак-Дональд.

„Зварачаюся да малых народаў („дзяржаўных“) і да правадыроў гэтых народаў, захаваўшых істоту сваей гістарычнай і асабістай індывідуальнасьці ў гэтым уваружаным сьвеце. Умовы ці ня ўмовы -будзеце раздаўлены; умовы ці ня ўмовы—на вас нападуць; умовы ці ня ўмовы—вас зьніштожаць. Пэўнай ахвярай мілітарыстычнага пэрыяду гісторыі і мілітарнае арганізацыі грамадзянства зьяўляецца малы народ, які верыць у сваё маральнае права на жыцьцё“.

І нічога дзіўнага няма ў тым, што ў гэты мамэнт, калі пачынае наладжывацца — як вынік лёнданскае канфэрэнцыі — згода паміж вялікімі дзяржавамі-пераможцамі і пераможанай Нямеччынай, а такжа і Радавай Расеяй,— магутныя „апякуны“ Польшчы, падтрымліваўшыя яе пастольку, паскольку яна *была патрэбным для іх бар'ерам між Нямеччынай і Расеяй*, пачынаюць адварачывацца ад яе і кожын мамэнт гатовы прынесьці яе інтарэсы і нават істнаваньне ў ахвяру інтарэсам „сям'і вялікіх дзяржаў“. Той-жа Мак-Дональд, як ужо вядома нашым чытачом, заявіў, што аддачу Польшчы Горнага Сьлёнску ён лічыць *абмылкай* Лігі Народаў. І „апякунка“ Польшчы Францыя, якая іменна дамагалася гэнае аддачы і правяла яе, ніводным словам не запярэчыла Мак-Дональду.

Эндэцкая „Gazeta Poranna“ адзначае, што Мак-Дональд у сваіх паглядах на Польшчу—не адзінокі. „Блізкая да яго англійская публіцыстыка —піша газэта,—йдзе яшчэ далей: аб патрэбе *вярнуць Нямеччыне паморскі* (гданскі—*Рэд.*) *калідор* блізкія да Мак-Дональда газэты кажуць, як аб *канечнай і нятрўднай рэчы*. Адначасна высоўваюць пытаньне *аб Усходняй Галічыне* (Лёйд Джордж), *аб Віленшчыне, Беларусі, Палесьсі* (як-быццам гэта ня тое самае! — *Рэд.*) (Гаррысон). Адным словам, у прадстаўленьні сучасных кіраўнікоў англійскае палітыкі Польшча — гэта артішок, які можна і трэба абшчыпываць па лісточку“.

Польшча—скажам мы—гэта ахвяра мілітарызму вялікіх дзяржаў, як аб гэтым шчыра гаварыў у памянёнай сваей прамове Мак-Дональд. І польская палітыка павінна не наракаць на няўдзячнасьць сваіх „патронаў“ („вялікія“ гэтага сьвету заўсёды няўдзячныя...), а зрабіць простыя і лёгкія вывады.

Вывады гэтыя—такія: замест сьніць салодкія, але невыпаўнімыя сны аб „вялікадзяржаўнасьці“ Польшчы, замест імкнуцца „зраўняцца“ з магутнымі волатамі сьвету, будуючы сваю „веліч“ на паняволеньні і ўціску яшчэ слабейшых за Польшу народаў,—польская палітыка павінна ўзыйсьці на адзіны правільны шлях: шукаць самай цеснай сувязі, аб'яднаньня і каапэрацыі з тымі народамі і дзяржавамі, якія знаходзяцца ў падобным да яе палажэньні. Польшча павінна зразумець, што *на Захадзе* яна заўсёды будзе займаць *апошняе месца* сярод вялікіх мілітарных дзяржаў, і сваю будучыну абаперці на братнім сужыцьці з народамі *Усходу*.

А мастом дзеля гэтага зьяўляецца *правільнае* вырашэньне балючых пытаньняў *аб Усходняй Галічыне і Заходняй „Беларусі“* ...

робіцца на сьвеце!

Міжнародавая інтэрвэнцыя у справе Барана

Як нас паведамляюць з Прагі, справа Барана і яго таварышоў, засуджаных на Беластоцкім працэсе 45-ці, была паднята на міжнародавым форуме ня толькі цяпер у Парыжу, а і ў *Гаазе год назад.*

Яшчэ 2 ліпеня 1923 году старшыня Рады Б. Н. Р. Крэчэўскі зьвярнуўся да Міжнародавага Трыбунала ў Гаазе з *пратэстам проці беластоцкага прыгавору.*

Трыбунал адказаў, што гэтая *справа аддадзена ў Лігу Нацыяў.*

Паквіталіся.

(*Балаховіч аб Савінкове*).

Як ведама, у сваей прамове на маскоўскім судзе Савінков даў свайму былому таварышу „па службе“ ў Польшчы „генаралу“ Балаховічу, вельмі выразную характэрыстыку. Савінков пра Балаховіча сказаў, што той прыехаў у Польшчу „напалову бандытам“, але ў Польшы, у часе „паходу“, ён стаўся ўжо „запраўдным, скончаным бандытам грабежцам і пагромшчыкам“.

Зразумела, што і „генарал“ Балаховіч пачуўся абязаным „аддзячыцца“. І вось, ізноў у „Kur. Poran.“, зьмешчана размова з „генаралам“, які з свайго боку, можа крыху запозна, апавядае вельмі цікавыя рэчы аб таварышу сваіх „паходаў“ і „заходаў“ у Польшчы—Савінкове.

„Генарал“ прыводзе свой ліст да Савінкова, няведама толькі, калі напісаны і ці высланы адрасату,—можа папросту напісаны са злосьці цяпер.

У гэтым лісьце „генарал“ піша Савінкову, што той, уваходзячы ў яго „арганізацыю“, павінен падпарадкавацца яго, „генарала“, суду, а гэты „суд“ „на падставе сцьверджаных сьведкамі фактаў“ аб яго, Савінкова, „правакацыйнай дзеяльнасьці“, пастанавіў: „выдаліць Савінкова разам з некалькімі іншымі асобамі, як скампрамітаваных, з нашага саюзу“, які тыя „запэцкалі сваей дзеяльнасьцю“.

Вось дык так! Савінков патрапіў „запэцкаць“ нават „саюз“ „пагромшчыка, бандыта і грабежцы“ Балаховіча!..

Але далей—нешта яшчэ цікаўнейшае.

„Калі-б справа йшла толькі аб маю асобу,— пісаў далей у тым-жа новаяўленым лісьце „генарал“, дык я запраўды ня меў-бы з Вамі, Барыс Віктаравіч, вялікага клопату, але зрабіў бы з Вамі расправу **„па сямейнаму“**. На запытаньне карэспандэнта „Kur. Por.“. „Co to ma znaczyć“? — „генарал-бандыта“ адказаў: „загадаў-бы яго папросту павесіць“...

Вось якія „сямейныя“ адносіны былі паміж галоўнымі „героямі польска-беларускай арміі“ ў яе „паходзе на Беларусь“.

Але што-ж запраўды такога ўчыніў у „саюзе“ Балаховіча Савінков?

Аб гэтым далей кажа „ліст“. Аказываецца, што Савінкову „ў мэтах палітыкі (?) патрэбны (былі)... забойцы“. Але-ж вось з забойцамі Балаховіч „расправўляўся каротка“—таксама „па сямейнаму“!

І вось, Савінков ў маральна ўзгадаванай Балаховічам арміі „дэмаралізаваў жаўнераў, пратэгуючы асабліва страціўшыя чэсьць і сумленьне элемэнты“. „Колькі разоў я пробаваў вырашыць, хто Вы такі: ці блізарукі чалавек, ці папросту — праступнік, і ўрэшце застанавіўся на апошнім“...

Так быццам тады—ў 1921 г.—пісаў Балаховіч Савінкову.

І вось, толькі з далейшага можна зразумець гэтае абурэньне „генарала“ Балаховіча на Савінкова. Аказываецца, што **грошы на „армію Балаховіча“ йшлі з польскага ўраду праз Савінкова, а той з тых-жа крэдытаў, якія шчодры польскі ўрад даваў „на рахунак Трэцяй Расеі“, з тых „фундушаў“, на якія перадусім прэтэндаваў сам „генарал“, — Савінков „фінансаў“ розных яго, Балаховіча, канкурэнтаў,** — як Глазэнап, граф Пален, палк. Поляков, ген. Бабошка і інш.

Дык вось, абодва „прыяцелі Польшчы“, як бывае заўсёды паміж кондотьерамі (наймітамі), пасварыліся перадусім за „фінансаваньне“...

Але Балаховіч цяпер сцьвярджае, што тады ... „расейскай“ мовай на ...

... Крэсах. Гэта мусіць адбіцца і ў тых установах, у

Забарона пасольскіх мітынгаў

7/IX—24 г. ў 1-ай гадзіне пасол Валошын сазваў у м. **Гарадку**, Беластоцкага пав. мітынг, каб зрабіць пасольскую справаздачу.

Сабралося тысячы з дзьве выбаршчыкаў.

Праз 15 мінут ад пачатку прамовы пасла Валошына зьявіўся камандант мясцовага пастарунку Зыгмунт Банькоўскі (№ 428) і заявіў, што ён павінен **забараніць гэты мітынг**, называючыся на загад Беластоцкага старосты.

Вельмі зьдзіўлены пасол, перарваўшы прамову, пайшоў на пастарунак і праз тэлефон атрымаў—ужо ад п. заступніка старосты—адказ, што гэтая забарона зроблена запраўды з яго даручэньня.

На запытаньне пасла, на якой падставе гэта забарона, — адказаў, што гэта зроблена—з прычыны „публічнае небясьпекі"...

8/9—24 г. у м. **Крынкі** той-жа пасол Валошын замэльдаваў пастарунковаму аб тым, што ён мае зрабіць у той дзень справаздаўчы мітынг. Але ў 1 гадзіне ў дзень, яшчэ ў часе абедні, на пагосьце зьявіўся камандант, знайшоў пасла Валошына і заявіў яму, што **„на моцы загаду міністэрства ўнутраных спраў на цэлыя Усходнія Крэсы ўведзены выняткові стан"**, дзеля чаго і забараняецца веча; аб ім трэба было заявіць загадзя—на 24 гадзіны наперад.

для Расеі ў Польшчы Валенродам (здрайцам) і, кажучы (толькі цяпер) праўду, заўсёды працаваў на карысьць **адбудаваньня разам з немцамі манархічнай Расеі**".

Запраўды-ж гэтыя „рэвэляцыі" „генарала" Балаховіча аб Савінкове, па сваей сэнсацыйнасьці, варты самага „навароту" Савінкова да ССРР. Тая „ручная граната", якую кідае цяпер „генарал" у дагонку свайму былому таварышу, павінна разарвацца яшчэ галасьней, чым „апошняя бомба" Савінкова!..

Але найбольш важна тое, што ўсе гэтыя гранаты, якія цяпер усе пачалі кідаць у Савінкова, стараючыся перакінуць іх на **радавую тэрыторыю**, разрываюцца на **польскай**. А іх асколкі найбольш балюча **б'юць тую самую Польшчу**, якую ўсе былыя „савінкоўцы", здавалася-б, так „шчыра" зьбіраліся „ратаваць".

Бо чы-ж можа быць што сумнейшае і страшнейшае для Польшчы, што яе найбольш даверны „mąż zaufania" ў барацьбе з бальшавікамі (і, можа, і з Расеяй), той самы Савінков, якога польскі ўрад і польскае грамадзянства лічылі **найшчырэйшым** сваім прыяцелем, якога ўвесь сьвет лічыў „польскім агентам",—„у запраўднасьці", як „дакумэнтальна" сьцьвярджае „генарал" Балаховіч, **быў заўсёды—„нямецкім агентам"**, „атрымліваў фінансаваньне" з польскага ваеннага Штабу, але выпаўняў сумленна загады, „дэтальна **апрацаваныя ў Бэрліне**" нямецкім штабам, і рыхтаваў **за польскія грошы адбудову яе найгоршых ворагаў—„манархічнае Расеі і Нямеччыны"**.

Так кажа цяпер Балаховіч аб Савінкове.

Але-ж гэтых усіх „фактаў" і „дакумэнтаў" аб Савінкове „прыяцель Польшчы" Балаховіч не публікаваў, **пакуль Савінков быў на гэтым баку граніцы**, дзеля таго, што кожны такі дакумэнт толькі **памагаў-бы Савінкову пасьля ачысьціцца перад бальшавікамі**"..

Бо-ж Балаховіч нават... прадбачыў „пабег" Савінкова ў ССРР!..

Але паслухайце канец. Запраўды, трэба прызнаць, што ў гэтага „генарал-бандыта" ёсьць у галаве ня толькі практычны „спрыт" авантурыста-кондотьера, але нават штось у родзе розуму, а нават і нейкае, праўда досьць „тэорэтычнае", паняцьце аб сумленьні і патрыатызьме. Слухайце-ж, канец для нас беларусаў—асабліва цікавы.

„На маю думку, здрада Савінкова зарадзілася ў Савінкова прынцыпова якраз **у мамэнт заключэньня Рыжскага Трактату**... Гэта быў мамэнт, калі Савінков сказаў сабе, што **для яго ўжо няма мейсца па-за граніцамі Расеі**,—калі нават Польшча заключыла з бальшавікамі мірны дагавор"...

У апошніх словах звычайны „генарал-бандыт", звычайны кондотьер, прадажны найміт ці „прастытут аружжа", якіх сотнямі заўсёды спараджае даўгалетняя вайна на мяшаных тэрыторыях, дыху падыйшоў да зразуменьня псыхікі ідэйнага патрыота-баявіка. Бо—як ні ацэніваць „эвалюцыю" і зьмену „масьці" савінкоўскага „каня", ані ідэйнасьці, ані патрыятызму адмаўляць яму ня можна.... —Ён быў з Польшчай, пакуль сам выкарыстываў Польшчу дзеля барацьбы з тымі, каго шчыра лічыў ворагамі Расеі... А калі Польшча перастала вясьці барацьбу з бальшавікамі, заключыўшы з імі мір, а групай Савінкова пачала карыстацца толькі, як шпіёнамі на службе ў яе штабу—дзеля падгатоўкі вайны проці Расеі, для Савінкова гэтая, мякка кажучы, „пасыўная" роля сталася няпрыемлемай. Дый, калі ён яшчэ ўбачыў, што сялянства стаіць за радавую ўладу, дык барацьба з бальшавікамі страціла для яго ўвесь сэнс... Каб служыць у польскім войску проці Расеі, якой толькі што служыў проці Польшчы, і жывіцца „канцэсіямі",—на гэта ёсьць — Балаховічы...—тыя „прастытуты-кондотьеры" і „башыбузукі", якім усё роўна, за каго ваяваць, абы плацілі пэнсію, і была магчымасьць рабаваць...

Пішыце ў газэту аб усім, што ў вас дзеецца: аб гмінных парадках, аб адносінах начальства, аб школах і навуцы, дый аб усякіх выпадках жыцьці вашае ваколіцы. Пішыце коратка, але праўна і ясна, паказываючы акуратна: што, дзе, калі і кім зроблена, прозьвішчы і адрасы пакрыўджаных і крыўдзіцеляў. Канешне падпісывайце і свае імя—толькі для ведама Рэдакцыі!

З газэт.

Палякі аб асадніцтве.

Орган мясцовых „нэграў" „Dzieńnik Wileński" друкуе цікавыя карэспандэнцыі з Дунілавіцкага павету, у якіх ёсьць, напрыклад, гэткая ацэнка „праменяваньня польскае культуры" на нашых крэсах.

Вось, што пішацца там аб асадніцтве:

„Знаючы мясцовыя адносіны і зямельны голад у мясцовага сялянскага малазямельнага насяленьня і масы зусім беззямельных сялян (з былых батракоў), якія цяпер пакінуты папросту на волю лёсу (разумей: трэба вярнуць абшарнікам зямлю—тады гэтыя батракі ізноў знойдуць працу, хлеб і страху!—*Рэд.*), — маю адвагу сумлявацца, ці дзяржава будзе мець якую карысьць з гэтага асадніцтва. Я шчыра высказаў свае сумляваньні розным польскім патрыётам на Крэсах, і тыя ўсе сьцьвярджалі, што *асадніцтва не дасягае мэты, без патрэбы дражніць мясцовае насяленьне, а самых асаднікаў, у разе якой завірухі, наразіць на паважную небясьпеку.* Адно ўжо пэўна: *непрыязьнь мясцовага насяленьня да асаднікаў—агромная*"...

А вось што той-жа патрыёт піша аб „школьніцтве на крэсах":

„*Ня меншай балячкай зьяўляецца на крэсах і школьніцтва.* На паперы яно мо' й выглядае паважна, але ў запраўднасьці *яно ж папросту ў адчайным стане*! Паводле апініі мясцовага насяленьня *асабісты склад вучыцялёў (польскіх!—Рэд.) не дарос да вышыні задачы ані з боку навучнага ўзгадаваньня, ані з боку маральнай вартасьці.*—На пачатку бралі кожнага, хто толькі прасіўся, ня гледзячы на „кваліфікацыі"...

Ведама-ж, хай будзе злодзей, ці анальфабэт, ці нават—і тое і другое разам,—абы быў паляком і вучыў папольску,—каб толькі ня пусьціць беларускага вучыцеля да свайго роднага народу.

Палітычныя падзеі.

Ізноў абмен нотамі паміж Польшчай і ССРР.

Польскае агенцтва падае, што радавы ўрад прыслаў адказ на польскую ноту ў справе нападу на Стоўпцы. У ноце гэтай, поўнага тэксту якой мы яшчэ ня маем, радавы ўрад катэгарычна пярэчыць заяве польскага ўраду, што бандыты прыйшлі з тэрыторыі ССРР. Урад ССРР сьцьвярджае адсутнасьць у Менску нейкай бандыцкай арганізацыі, якая-б кіравала гэтымі нападамі. Якраз наадварот — радавы ўрад сам закідае польскаму, што з польскай тэрыторыі сыстэматычна пераходзяць на радавы бок польскія банды, тэрарызуючы мясцовае насяленьне...

У сваім часе старшыня радавай дэлегацыі на англа-расейскай канфэрэнцыі, Ракоўскі, прачытаў дэклярацыю аб Галіччыне, прызнаць якую часткай Польшчы ССРР рашуча адмовіўся, апратэставаўшы і вырашэньне гэтай справы „Радай Амбасадораў".

Польскі ўрад, у зьвязку з гэтым, заявіў пратэст проці гэтай дэклярацыі, цазываючыся на Рыжскі Трактат, паводле якога ССРР зрокся ўсялякіх правоў на ўсе тэрыторыі, што ляжаць на заход ад „рыжскай" граніцы, і на тое, што справа Галіччыны вырашана ў міжнародавым парадку.

Радавы ўрад адказаў на гэта нотай, у якой заявіў, што зусім не прызнае справу Галіччыны вырашанай у міжнародавым парадку. Што датычыць Рыжскага Трактату, дык ён кажа аб незаінтэрасаванасьці ССРР тэрыторыяй па той бок граніцы, але радавы ўрад інтэрасуе лёс украінскага насяленьня Галіччыны, якому польскі ўрад павінен даць магчымасьць карыстацца правам самаазначэньня.

І гэта — зусім у духу Рыжскага Трактату...

Літоўская прэса аб віленскай справе ў Лізе.

Уся літоўская прэса горача занялася справай Віленшчыны, якая разглядаецца падкамісіяй Лігі. Газэты тлумачаць зьмест літоўскага дамаганьня.

Як ведама ...

Проці мілітарызму.

Калі Трэці Інтэрнацыянал (камуністычны) абвясьціў на дзясятыя ўгодкі сусьветнае вайны „антымілітарыстычны тыдзень", Другі Інтэрнацыянал (сацыялістычны) маўчаў і ўхіліўся ад выкарыстаньня гэтага мамэнту дзеля пратэсту проці рыхтаваных буржуазным сьветам новых — яшчэ страшнейшых войн у будучыні. А перад усім сацыялісты Другога Інтэрнацыяналу гэтым паказалі, што у магчымай вайне іх „радзімае" буржуазіі з Саюзам Сацыялістычных Радавых Рэспублік яны ніякіх перашкод рабіць ня будуць.

Але — noblesse oblige: назваўся сацыялістам, дык трэба-ж апраўдаць нечым гэтае імя! Вось-жа, і яны ўрэшце надумаліся зрабіць выступленьне проці мілітарызму і падгатоўкі новых войн, якая адбываецца... пры іх-жа ўчасьці ў урадах Англіі, Францыі, Нямэччыны!

У Польшчы Цантральны Камітэт П. П. С выпусьціў адозву, у якой чытаем:

„Сацыялістычны і прафэсіянальны Інтэрнацыянал, паразумеўшыся, пастанавілі, каб у дзень 21 верасьня работніцкая кляса ўсіх краёў выявіла сваю моцную волю ўмацаваць і паглыбіць мір, каб усюды выступіла проці палітыкі, якая нясе пагрозу вайны, каб дала доказ міжнародавае салідарнасьці, якая праз мірнае і брацкае супрацоўніцтва пралетарыяту ўсіх краёў вядзе да лепшае будучыны.

„21 верасьня работніцкая кляса асудзіць, як буржуазны, так і радавы мілітарызм. Работніцкая кляса не дапусьціць да таго, каб ці то буржуазныя дзяржавы, ці Радавая Расея выклікалі ваенную навальніцу".

не аб правамоцнасьці Рады Лігі рашаць аканчальна віленскую справу. Калі камісія адкажа на гэтае пытаньне адмоўна, тады ўся справа павінна будзе перайсьці на агульнае сабраньне Лігі і будзе разглядацца ім можа цяпер-жа. Калі камісія адкажа сьцьвярджаюча, дык літоўская дэлегацыя патрэбуе — перадаць спор паміж Літвой і Лігай на аканчальнае вырашэньне ў Гаагскі Трыбунал, адмовіць чаго Ліга ня можа.

Літоўская прэса кажа, што ёсьць пэўныя знакі таго, што віленская справа можа прыняць памысны для Літвы абарот. — Нэйтральныя дзяржавы, з Швэцыяй на чале (вельмі ўплывовы яе дэлегат — Брантінг — вялікі прыхільнік і абаронца малых народаў!) будуць за Літву. Англійцы таксама разумеюць літоўскую крыўду. Наагул — адносіны да Польшчы вельмі зьмяніліся ад часу пастановы Рады Лігі ў віленскай справе. — Увесь сьвет добра паінфармаваны аб тым „міры" і „спакою", якія пануюць на „Крэсах" пад польскім панаваньнем. Пасылка „генарал губэрнатараў" з спэцыяльным корпусам на „ахову Крэсаў" — найляпей задэманструе перад Лігай стан рэчаў на „Крэсах" і асьветліць віленскую справу лепш, як усялякія скаргі...

Літвіны зьнялі сваю прапазіцыю.

Асобная падкамісія адхіліла літоўскую прапазіцыю, пасьля чаго літоўская дэлегацыя заявіла, што пакуль што зцымае сваю прапазіцыю.

Трэба сьцьвярдзіць у гэтым паражэньне літвіноў у Лізе Народаў.

Ізноў страшэнны выбух у Румыніі.

Каля Букарэшту (сталіца Румыніі) ўзарваны ў паветра цэлы форт, важная частка ўкрапленьняў сталіцы. Страты агромныя, бо ў форце былі вялікія склады амуніцыі і выбуховых матар'ялаў.

Вось як лёс карае Румынію за тое, што яна прымусам трымае і катуе насяленьне Бэсарабіі, не даючы яму — волі да самаазначэньня.

Забойства фашыстаўскага пасла.

Ранены камуністам Корві—двума стрэламі з рэвальвэру—фашыстаўскі дэпутат Казоліні памёр у часе перавозкі яго ў бальніцу.

Мусоліні зараз-жа сазваў Раду Міністраў, каб зарганізаваць рад маніфэстацыяў... Фашысты ў вялікім абурэньні маняцца шырока выкарыстаць здарэньне дзеля барацьбы з апазіцыяй.

Тэрор фашыстаў.

Каб адамсьціць за забойства свайго пасла, фашысты напалі на рэдакцыю міланскай апазіцыйнай газэты „Вячэрні Кур'ер" і разграмілі да тла.

З нумароў гэтае газэты фашыстаўская банда зрабіла вялікі стог і запаліла яго на мястовай плошчы. Рэдактар газэты атрымаў ад фашыстаўскага пасла загад выехаць з места.

Таксама разграблена і рэдакцыя другой апазіцыйнай газэты „Justitia". У горадзі было многа крывавых сутычак.

Дэманстрацыя кабет.

У Рыме перад палацам прэм'ера адбылася вялікая дэманстрацыя кабет, якія пратэставалі проці новых гвалтаў фашыстаў. Паліцыя разагнала кабет.

Паніка на італьянскай біржы.

У зьвязку з панавіўшыміся насільствамі фашыстаў за забойства Казоліні — на біржы пачалася страшэнная паніка. Усе паперы раптоўна ўпалі.

Акцыі найвялікшых банкаў страцілі па 40—60

Варункі працы і культура масаў.

Адзін з найвыдатнейшых францускіх драматычных крытыкаў, Адольф Брыссон, напісаў для варшаўскага тыднёвіка „Świat“ стацьцю аб францускім тэатры пасьля вайны.

Мо‘ каму пакажацца дзіўным, што мы—ў беларускай народнай газэце — займаемся справай францускага тэатру? Дык-жа не аб тэатры наагул будзем тут гаварыць, а падамо толькі малы адрывак стацьці францускага публіцыста, які — у сувязі з тэатрам — зачапляе адну з найглыбейшых праблемаў *культуры: аб учасьці ў здабычах яе працоўных масаў у залежнасьці ад лепшых заробкаў і 8-гадзіннага дня працы*.

* * *

У сучасным францускім тэатры—кажа Брыссон — у таўпе можна такжа бачыць *вельмі многа работнікаў*.

Аднэй з найбольш характэрных адзнакаў сучаснасьці зьяўляецца *культурны пад‘ём пралетарыяту*. Людзі, якія зарабляюць на хлеб цяжкой працай сваіх рук, ужо не зьяўляюцца дзікунамі.

Маючы *добрыя заробкі*, значная часьць іх карыстаецца вольнымі часінамі, *якія забясьпечывае ім 8-гадзінны рабочы дзень*, дзеля таго, каб вучыцца, разьвіваць свой розум, пракладаць дарогу да інтэлектуальнага жыцьця.

Гэтак сярод народных масаў нарастаюць *новыя грамадзкія выбранцы*, багатыя новымі сіламі. Гэтак родзіцца Францыя *заўтрашняга дня*!

* * *

Так,—піша „Spólnota“, — сказаў культурны эўрапэец, — не работніцкі дзеяч, не сацыяліст, а толькі безстаронны дасьледчык францускага жыцьця.

„Якімі-ж крывадушнымі, раўнуючы да гэтых простых і шчырых слоў, выглядаюць пустыя фразы польскіх „патрыатычных“ прамыслоўцаў аб неабходнасьці зьмяншэньня заробкаў і павялічэньня рабочага дня ў імя культуры, ў імя будучыны Бацькаўшчыны!“

* * *

Малыя заробкі, праца праз увесь доўгі дзень, сярод якое работнік перастае быць чалавекам і стаецца нейкай бяздушнай часткай машыны, — вось ідэал сучаснай Польшчы *учорашняга дня*...

Паўстаньне ў Грузіі ня спынена?!

Нямецкія газэты падаюць, што грузінскія паўстанцы занялі Тыфліс і атакуюць Батум. Як гэта пагадзіць з афіцыяльным камунікатам аб ліквідацыі паўстаньня?

На абарону Грузіі.

Пасол Рэнодэль (сацыяліст) зьвярнуўся да Эрыо з просьбаю зрабіць усё магчымае, каб спыніць тое праліцьцё крыві, што йдзе ў Грузіі, якая вядзе барацьбу за сваю незалежнасьць.

Хатняя вайна ў Кітаі.

Спадзяюцца, што Манчжурская армія ўжо ў прышлым тыдні заатакуе Пэкін.

Падзяка кітайцаў.

Прадстаўнік Кітаю ў Маскве Лі-Цзао-Ао зрабіў візыт у Камісарыят Загранічных Спраў і ад імя Кітайскага народу падзякаваў ураду і грамадзянству СССР за помач, аказаную Кітаю ў такі цяжкі мамэнт, калі пагражае ўмяшацельства дзяржаў у ўнутраныя справы Кітаю.

Ён заявіў, што кітайскі народ будзе заўсёды памятаць аб так цэнных для яго ў сучасны мамэнт кроках СССР.

Генаральнае адступленьне гішпанскіх войскаў у Марокко.

З Лісабону наказуюць, што гішпанскія войскі пачалі генаральнае адступленьне. Галоўная група ўрадавых войск акружана паўстанцамі...

Вось рэзультаты „крэсавай“ палітыкі гішпанскага генаральскага ўраду.—Не памаглі „hiszpańskiej racji stanu“, але — якраз наадварот — хутчэй усяго патапілі яе—тыя самыя генаралы, якіх цяпер... і ў сябе дома народ пачне гнаць...

Што робіцца у Кітаі?

Каб зразумець хаця крыху тое, што робіцца ў Кітаі, трэба ведаць, што Кітай ужо даўно фактычна ня **мае дзяржаўнага адзінства** і цэнтральнай улады, але распаўся на **тры часткі**, якія ня толькі ня маюць моцнай сувязі, але, наадварот, варожа адносяцца адна да аднэй.

У Манчжурыі, на паўночным усходзе Кітаю, сядзіць за гаспадара ваенны губэрнатар, багатыр Чан-Су-Лін, які мае моцную армію з камандай, зложанай пераважна з былых расейскіх афіцэраў. Зразумела, што гэтая **рэакцыйная** манчжурская ўлада варожа адносіцца да бальшавікоў і Радавай Расеі.

У Пэкіне, „сталіцы“ ўсяго Кітаю, знаходзіцца бязсільны **дэмакратычны** ўрад сучаснага прэзыдэнта Кітайскай Рэспублікі Цаў-Кун. Армій гэтага

Улады гэтага цантральнага ўраду не прызнаюць ні паўночная Манчжурыя, ні паўдзённы Кітай, дзе, у Кантоне, сядзіць **трэці** валадар Кітаю—павадыр **радыкалаў-нацыяналістаў**, знаменіты Сун-Ят-Сэн, які вельмі прыхільна адносіцца да СССР, маючы ў асобе бальшавіцкага ўраду магутнага саюзьніка ў дасяганьні тэй вялікай задачы, якую паставіў сабе Сун-Ят-Сэн: **вызваліць Кітай з няволі ў эўрапэйцаў**. Армія гэтага Паўдзённага Кітаю знаходзіцца ў цесным кантакце з радавым урадам, які — чым толькі можа — памагае ёй, каб стварыць з яе магутны баявы орган у барацьбе за незалежнасьць народу.

Тая барацьба, што вядзецца цяпер пад Шанхаем, ідзе паміж правінцыямі Кіянг-Су, належачай да Пэкінскага цэнтру, і правінцыяй Чэ-Кіянг, якая падпкрадкавана Сун-Ят-Сэну. У апошнія дні, як мы падавалі, апрача вайны пад Шанхаем, пачалося наступленьне на Пэкін Манчжурскага губэрнатара, які аб‘явіў вайну цантральнаму ўраду.

І вось, вельмі важна, што абодва галоўныя цэнтры эўрапэйскага засільля ў Кітаі—Шанхай і Пэкін—адначасна заатакаваны—першы „чырвонай“ арміяй Сун-Ят-Сэна, другі—„чорнай“ арміяй Чан-Су-Ліна...—Ясна, што абодва крайнія лягеры аб‘яднала адзіная ідэя — барацьбы за вызваленьне Кітаю.

Ужо з гэтага можна зразумець, які агромны размах мае тое, што пачынаецца ў Кітаі!.. Лёгка зразумець і тую вялікую ролю, якую йграе ў-ва ўсей гэтай грандыознай справе радавы ўрад...

Калі да гэтага дадаць, што манчжурскую армію, як можна думаць, падтрымліваюць японцы, і што гэткім чынам стварыўся быццам **адзіны фронт Расеі, Кітаю і Японіі проці Эўропы**, дык запраўды „плянэтарны“, як любяць выражацца бальшавікі, характэр усяе пачаўшаеся барацьбы **Азіі проці „Эўропы“** будзе для нас зусім ясны...

Калі Японія ня „здрадзіць“ азіяцкай справы, дык можна напярод прадбачыць рэзультаты барацьбы. Эўропа можа мець перавагу толькі на моры і з мора, што зусім ня страшна Кітаю. Але ніводная з вялікіх дзяржаў не асьмеліцца паслаць у Кітай сухапутную армію. Дый ня пойдуць цяпер ваяваць народы, а тым больш—на „пакарэньне“ другога народу, бо-ж гэта—абсурд!

З другога боку, радавы ўрад можа вельмі лоўка выкарыстаць азіяцкія падзеі дзеля свае эўрапэйскай палітыкі, паказаўшы Эўропе і Амэрыцы сваю моц, калі не ў Эўропе, дык у Азіі!.. І з гэтага боку кітайскія падзеі маюць сусьветнае значэньне, бо могуць адбіцца на ўсей сусьветнай **палітыцы**, разваліўшы нават... і Вэрсальскі Трактат!

Недарма-ж, як падалі газэты, дальназоркая Англія быццам ужо заявіла, што выходзіць зусім з пачаўшайся інтэрвэнцыі ў Кітаі і будзе **зусім нэйтральнай** у тэй **барацьбе** за вызваленьне, якую пачаў Кітай.

Ніколі не зьніштажай сваей беларускай газэты! Прачытаушы, давай суседу, ці знаемаму, каб і ён пазнау прауду аб жыцьці свайго народу і даведауся, што робіцца на сьвеце!

Катаваньне беларускіх вучняў.

У сваім часе мы падавалі вестку аб арышце ў Дунілавіцкім павеце двух вучняў VII клясы Віленскае Беларускае Гімназіі, Кузьмы Янэля і Лявона Бабровіча. Цяпер яны ўжо на волі і прыехалі ў Вільню. Вось што яны расказалі нашаму супрацоўніку аб тым, як з імі обыходзіліся ў часе арышту:

— „У суботу 16 жніўня г. г. прыехалі ў нашу вёску Мыцкі, Мядзельскае воласьці, Дунілаўскага павету, два вывядоўцы і кіраўнік пастарунку паліцыі з двума паліцыянтамі, прозьвішчаў якіх ня ведаем. Як толькі мы вярнуліся з палявое працы, паліцыя загадала нам ня выходзіць з дому да 10 гадзіны раніцы ў нядзелю, самі-ж паліцыянты, заехаўшы да лясьнічага, які жыве ў нашай вёсцы, відаць, усю ноч банкетавалі, бо ў нядзелю а 10 гадзіне зраньня прышлі да нас п‘яныя і распачалі рэвізыю, падчас якое знайшлі і забралі з сабою: 1) у Янеля — адзін экзэмпляр нумару газэты 4 „Сын Беларуса“ і фатаграфію яго дзядзькі; 2) у Бабровіча — ягоную фатаграфію і сшыток з лацінскімі славамі.

„Па рэвізыі нас арыштавалі і павялі пеша ў м. Мядзёл, што ў 17 кілям. ад нашае вёскі. Пераначаваўшы ў Мядзёле ў арышце на голай ды бруднай падлодзе, нас зноў пагналі пеша ў м. Дунілавічы, што ў 35 клм. ад Мядзёла, дзе спачатку нас пасадзілі ў вастрог ў камару супольча з крыміналістамі, а потым павялі на дапрос у павятовую каманду паліцыі, дзе і катавалі рознымі спосабамі, як напрыклад: загадаўшы нам перш раззуцца, скавалі нам рукі і, залажыўшы іх за калені, устаўлялі палку паміж рук і ног, пасьля чаго пераварочвалі ніц і білі ў пяты нейкай валавянай булавой, так моцна, што ажно ў мазгі калола і трацілі прытомнасьць. Па гэтай апэрацыі таптаці нас нагамі, білі па твару і галаве, а потым пакідалі на тры гадзіны ў супакоі, каб апрытомнець, пасьля чаго пачынаўся той самы зьдзек ды катаваньне. З дапросу нас ізноў укінулі ў вастрог і, пратрымаўшы там два дні з закаванымі ў кайданы рукамі і нагамі, адправілі пеша на ст. Рапаева, адкуль ужо цягніком павязьлі перш у Вялейку, а потым так сама закаванымі адправілі ў Маладэчна да Судовага Сьледаваццеля, які, прызнаўшы, відаць, нас нявіннымі, звольніў.

„Найбольш біў ды зьдзекаваўся над намі кіраўнік паліцыі Дунілаўскай каманды нейкі Мацковяк“.

Абураны да глыбіні душы гэтым страшэнным апавяданьнем, наш супрацоўнік зьвярнуўся да Дырэкцыі Віл. Бел. Гімназіі з запытаньнем, што яна зрабіла, каб вывясьці гэту дзікую справу на сьвет божы і дабіцца кары на злачынцаў? На гэта Дырэктар Гімназіі адказаў, што ім ужо дадзены ход гэтай справе: ён перадаў копію заявы вучняў Шэфу Бясьпечнасьці пры Дэлегатуры Ураду, п. Дваракоўскаму, які абяцаўся ўраз-жа учыніць належныя крокі, каб пакараць вінаватых у гвалтах паліцэйскіх.

Будзем чакаць спаўненьня абяцанкі!

ХРОНІКА.

Чародная канфіскацыя „Сына Беларуса“. Па загаду п. Камісара Ураду на м. Вільню паліцыя сканфіскавала № 40 „Сына Беларуса“ з 14 верасьня г. г.

Маючы сумную практыку, што прэсавы аддзел Камісарыяту Ураду неаднакроць не даваў адказу Рэдактару нашае газэты, за што яна сканфіскавана, і адсылаў да п. Пракурора, у якога аб гэтым можна даведацца,—гэтым разам Рэдакцыя папрасіла п. Пасла Тарашкевіча выясьніць у прэсавым аддзеле прычыну канфіскацыі.

Аднак і п. Пасла спаткаў той самы лёс: яму прэсавы аддзел адмовіўся даць выясьненьне, адказаўшы, што няхай прыйдзе сам Рэдактар...

Водгукі выхаду беларусаў з „Вызваленьня“. Паслы Бальлін, Рагуля і інш. падалі інтэрпэляцыю да Міністра Унутраных Спраў з прычыны канфіскацыі камісарам ураду на м. Варшаву дэклярацыі паслоў-беларусаў Бальліна і Шакуна пад загалоўкам „Dla czego wyszliśmy z Wyzwolenia“.

Зьмест—той самы, што і ў друкаванай у нас пабеларуску дэклярацыі гэтых паслоў.

„Pour la libertè des peuples opprimès par la Pologne“ („За волю ўціснаных Польшчай народаў“). Пад такім загалоўкам выйшла ў Парыжу кніжачка, выданыя Украінска-Беларуска-Літоўскім Камітэтам. У кніжачцы зьмешчаны, апрача прадмовы, тры рэчы: „Пратэст проці белага тэрору ў Польшчы“, падпісаны выдатнейшымі дзеячамі Францыі з Пэнлевэ і Эрыо на чале; артыкул Віктара Баша „Белы тэрор у Польшчы“, надрукаваны ў газэце „l‘ Ere Nouvelle“; „Прызыў да цывілізованага сьвету“, падпісаны ад імя ўкраінцаў—д-рам М. Лозінскім, ад імя беларусаў—В. Ластоўскім і ад імя літвіноў—Л. Вайліонісам.

Урад Беларускага Навуковага Т-ва атрымаў для музэю ім. Ів. Луцкевіча гэткія рэчы:

1) ад грам. Андрэя Панкевіча з Даўгінава — 17 манэт і акамянеласьць;

2) ад грам. Вульфа Сосенскага з Даўгінава— 5 манэт.

Усе манэты знойдзены ў Даўгінаве і ваколіцах.

Урад Т-ва просіць пераказаць праз газэту гэтым грамадзянам шчырую сваю падзяку.

Пісаньне мэтрык у праваслаунай царкве і беларуская мова.

Не варочаючыся назад у часы гістарычныя, калі мова беларуская бязумоўна была мовай гаспадарственай і ужывалася ў-ва ўсіх установах Беларуска-Літоўскай Дзяржавы, будзем гаварыць толькі аб сучасным мамэнце, калі мова наша хвалямі жыцьця паднята да прызнаньня яе ў Польскім Сойме і Сэнаце — роўнапраўнай мовай на Крэсах. Гэта мусіць адбіцца і ў тых установах, у

Рэспублікі для праваслаўнай царквы ў Польшчы, § 7, дазваляецца ўжываньне **тутэйшай** мовы пры пісаньні мэтрык у праваслаўнай царкве побач з мовай польскай. Духоўнымі Кансісторыямі былі даны аб гэтым загады, а цяпер, калі мова беларуская прызнаецца ўрадам роўнапраўнай, дык паўстае пытаньне, як будуць пісацца мэтрыкі ў царквах на будучы атчотны 1925 год.

Калі ўважаць, што Тымчасовыя Правілы ня могуць быць зьменены, і мэтрыкі, як акты гаспадарственага значэньня для Польскай Рэспублікі, павінны пісацца ў мове польскай, то Кансісторыі павінны загадаць, каб побач з ёй гэтыя акты пісаліся і ў мове беларускай, як акты грамадзкага значэньня для беларусаў, бо ўсе праваслаўныя, пражываючыя на тэрыторыі Крэсаў — беларусы (за малым выняткам праваслаўных расейцаў, элементу, закінутага сюды рознымі здарэньнямі жыцьця). А калі магчыма дапусьціць зьмену Тым. Прав. ў § 7, які датычыцца пісаньня мэтрык у дзьвюх мовах, уводзячы **адну** з прызнаных на Крэсах моваў, (для кожнай нацыі яе ўласную, у тым ліку й беларускую), то тады Кансісторыі павінны загадаць пісаньне мэтрык толькі па беларуску,—бо да гэтага часу ўсё праваслаўнае духавенства пры пісаньні іх, побач з мовай польскай, ужывала мову расейскую, — але ж гэта мова ня ёсьць мовай тутэйшай (мѣстной) і ўжываецца зусім няправільна—тым больш, што мэтрыкі пішуцца тут для беларускага грамадзянства й сялянства, а не для расейцаў.

Належыць падбаць аб гэтым,—а Кансісторыі зьвярнуць увагу і аддаць пэўныя загады ў гэтым кірунку.

Весткі з вёскі.

Народ трэбуе школы.

(З Косаўшчыны).

10 верасьня Борко-Гічыцкая гмінная рада зацьвердзіла дзьве беларускія пачатковыя школы ў вёсках **Яглевічы і Пастарынь**. З радных быў толькі адзін Гайдзінскі проціў гэтага. Паперы ўсе зацьверджаны гмінай.

Цікава, як паглядзіць на гэту справу Косаўскі школьны інспэктар — галічанін, і ці памогуць тут новыя языковыя законы?

Кучучок.

Арышты без канца.

(З Косаўскага пав.).

З 4 на 5 г. м. у начы ў 1 гадз. у вёсцы Яглевічы вацоўскімі паліцыянтамі з нейкім косаўскім выведоўцам Жакам на чале арыштованы А Клютко і М. Пераваłоцкі, Кіраўнік Сэкратарыяту Б. П. К. Клютко быў арыштаваны каля станка на тартаку пры ст. Вацэвічы, гдзе ён працаваў у начную зьмену. У гэту самую ноч прыйшлі ў памешканьне Пераваłоцкага і сталі чагосьці шукаць, ды нічога не знайшлі, бо нічога ня было, і тут-жа **паламалі шафу беларускага пасла п. Ярэміча**. Рабілі вобыск і ў Клютко, але гэтак сама нічога не знайшоўшы, скавалі ланцугамі Клютко і Пераваłоцкага і пасадзілі ў Косаўскую турму. Клютко звольнены, а Пераваłоцкі сядзіць. Прычыны арышту німа ніякай: проста, залічылі ў „камуністы".

Хоць не хадзі нікуды з хаты, а калі куды і пойдзеш — у мястэчка, ці куды за асабістымі справамі, дык і чакай, што на дарозе спаткаюць і ў „козу".

Просім праз газ. „С. Б." нашых паважаных паслоў, каб прыехалі да нас і паратавалі нас ад гэткае бяды...

М—ка.

Як спаганяюць страхоўку.

(В. в. **Зорэчча** і **Маляўшчына**, Гарадзейскай гміны).

19.VIII 1924 году, а 5 гадзіне ўвечары ў нашу вёску прыехала паліцыя з гміннымі ўрадоўцамі. Прыйшоўшы да солтыса, яны ўзялі пяць фурманак і, заехаўшы з канца, пачалі рабіць сьціслыя вобыскі, быццам чаго шукаюць; калі-ж нічога не знайходзілі, дык тагды пачыналі забіраць дабро. Прычынай гэтага паслужыла тое, што на нас палажылі вялізарныя падаткі і страхоўку, і калі нашым сялянам было немагчыма выплаціць страхоўку, — дык улада прыехала яе ўзыскаць хоць гэтым спосабам.

Забіралі ўсё: адзежу, падушкі, а калі ў каго ня было чаго ўзяць, дык забіралі гаспадарскія прылады: сякеры, пілкі і нават плуге, ня гледзячы, што цяпер ідзе праца ў полі. Пры гэтым, калі некаторыя зварачалі ім увагу, дык абзывалі іх камуністамі і бандытамі.

Першы дзень гэная „праца" трывала ад 6 гадз. вечара да 1 ночы, а два другія дні — ад ранку да позна.

Распраўляліся, як хацелі: накладвалі „штрафы" за неаплату страхоўкі вось як. Алеся Макарэвіч, калі зьвярнуліся да яе, каб аддала страхоўку лікам ў 2 злоты, дык яна сказала, каб пачакалі дазаўтра. А на заўтра дык на яе налажылі ўжо 4 зл., а йшчэ назаўтра 6 злотых. А другая кабеціна, Альжбета Бацян, зусім бедная—проста жабрачка, дык ей пагразілі вастрогам.

Квітанцыяў ніякіх не давалі, што заплачвалі некаторыя грашмі страхоўку.

Пасьля ўсяго яны налажылі на вёску Зорэчча 50.000.000 марак штрафу.

Пагражаюць рабіць гэтак сама ў-ва ўсей гміне, бо ніводзін селянін ня хоча плаціць страхоўкі.

Дзеля гэтага мы просім нашых паслоў прыехаць да нас і парадзіць нам у нашай бядзе.

Гр.

Стаўпечына, Навагрудзкага ваяв.

Каб вы спыталі, што ў нас чуваць, — вот; старыя навіны! адказаў бы амаль ня кожды. Не, у нас пачуткі „лепшыя": ад падаткаў дыхаць нельга, кішані так і трасуць, „хоць ты воўк, траву еш!". Калі хто багацейшы вывезе які пуд дабра (хоць астатні, ды мусіш!), дык і тое ўсё на падаткі. І сэнсу ніхто не дакрабецца, куды і на што тым падаткам названьні ўсялякія дадзены!

Школы ўсе тут „in lingua polonica", бацькоў штрафуюць, каторыя не пасылаюць дзяцей. А як яны вучаць?!

А тут яшчэ і замахі пачаліся на веру. У вёсцы Кіеўцы бацюшка цьвёрдага характару, то надта ўжо настаяваў, каб дзеці хоць жагналіся па своему, значыць, па праваслаўнаму, дык вучыцель стараўся, каб куды сплавіць яго; ня ведаю, як там яны памірыліся.

Вось у мястэчку Ракаве ёсьць каплічка, куды на Спаса зьбіраецца шмат народу. Мяйсцовы дзекан неяк раскалупаў, што гэта „polska świątynia". Ну, і давай падбухторываць парахвіян, каб адабраць гэту капліцу. Але відаць, што ён заядлы эндэк, стараецца пасеяць нінавісьць сярод беларусаў каталікоў і праваслаўных.

Гэтая капліца, як сьцьвярджаюць старыя людзі, была ўніяцкая, і яшчэ і цяпер ёсьць абразы ўніяцкія. Праваслаўныя з свайго боку стараюцца ня быць ашуканымі. Вось тут і зьяўляецца тая вялікая пропасьць сярод людзей аднэй народнасьці, дзякуючы „духоўным кіраўнікам"!

За беларускую справу ўсюды перасьледуюць. На воловай скуры таго не апісаць, што тут вычвараюць урадоўцы ды ўсялякія „nauczycieli". Надта ўжо польскія вучыцелі пачалі заядла „дзействаваць". Можна сказаць, што „Крэсы" для іх — гэта рай! Такая вялікая шышка, што бяз доўбні да такога ані прыступу! Пехатой нідзе ня выйдзе, але давай яму падводу — хоць у рабочы час!

Вот дык жыцьцё. Народ усё пагаварывае, што гэтак не павінна быць, што павінны ў гэтых паноў хоць хвост прыцiснуць, а то надта яны расхахоліліся. Бог ведае, калі ўжо гэтаму канец будзе? А пакуль што — цярпі беларусе, збавёны будзіш!

Парнаскі Волацуга.

І на самаволю паліцыі ёсьць суд!

(**Суботнікі**, Валожынскаго пав.).

У м. Суботніках у цяперашні час ёсьць камандант пастарунку паліцыі, п. Ксянжневіч, які выглядае на чалавека інтэлігентнага і знаючага „добры тон" (як кажуць, гэта арыстакрат). Але адна бяда, што арыстакратычна устроіць сваё гняздо-кватэру ня меў ці мо' і цяпер ня мае матар'яльнай магчымасьці. Але, як гаворыцца, „голь на выдумку хітра". Будучы ў абходзе, а мо' і так прыпадкам у вёсцы Даўгялоўшчына, Суботніцкае гміны, убачыў у селяніна К. Русакевіча мяккія мэблі і пекныя сталы, і ўздумалася яму гэтымі мэблямі падняць свой добры тон, абстаўляючы сваё памешканьне. Вось, ужыўшы сваей улады, гэтыя ўсе мэблі ў селяніна Русакевіча ён забраў і прыхарошыў сваё гнязьдзечка-кватэру.

Русакевіч гэтыя мэблі купіў за 200 руб., але камандант, забіраючы, сказаў, што мэблі не яго, і ён гэткіх мэбляў ня можа мець.

Русакевіч падаў каманданта ў суд аб зварот мэбляў. Суд у Ліпнішках 26.VIII выдаў пастанову: вярнуць К. Русакевічу мэблі, як няпраўна забраныя,— і мэблі ізноў знаходзяцца на сваім мейсцу.

Цяпер ужо Русакевіч і яго суседзі пераканаліся і добра ведаюць, што і сяляне-вяскоўцы маюць права сядзець на мяккіх крэслах, аб чым даю да агульнага ведама сялян, маючых такія мэблі альбо магчымасьць і іхвоту іх нажыць.

Селянін.

Сельска-гаспадарскія парады.

Як пазнаць, колькі каню гадоў.

Гады ў каня пазнаюцца па зьмене і зьяданьні пярэдніх зубоў. Да $2^{1}/_{2}$ гадоў век каня пазнаецца па прарэзаньні і зьяданьні малочных зубоў, а далей па прарэзаньні і зьяданьні сталых зубоў.

Жарабёнак найчасьцей родзіцца на сьвет без пярэдніх зубоў. У першыя два тыдні, ці крыху раней, у жарабёнка прарэзаецца па пары ўвярху і ўнізу зубоў, якія называюцца **„захватамі"**. Цераз 3-6 тыдняў вырастаюць яшчэ па пары зубоў (па адным зубе па бакох захватаў) гэта **„сярэднікі"**. На 6-9 месяцы жыцьця ў жарабёнка прарэзаецца апошняя пара ўвярху і ўнізу пара зубоў; гэта **„крайнікі"**. К канцу першага году крайнікі вырастаюць і робяцца роўнымі з сярэднікамі і захватамі. Такім парадкам **к канцу першага году свайго жыцьця жарабёнак мае па тры пары зубоў увярху і ўнізу аднолькавай велічыні.**

Далей век жарабёнка пазнаецца па зьяданьні ямачкаў на зубах, к $1^{1}/_{2}$ гадам у жарабёнка бываюць зьедзены ямачкі на захватах і на сярэдніках, а ў 2 гады ямачкі ня бывае ўжо і на крайніках.

Каля $2^{1}/_{2}$ гадоў у жарабёнка ўвярху і ўнізу вываліваюцца малочныя захваты і намейсца іх прарэзаюцца сталыя зубы. К 3 гадам сталыя захваты выраўніваюцца і перастаюць расьці.

К $3^{1}/_{2}$ гадам прарэзаюцца сталыя сярэднія зубы; к 4 году яны вырастаюць і робяцца роўнымі з захватамі.

К $4^{1}/_{2}$ гадам прарэзаюцца сталыя крайнікі; к 5 гадам крайнікі выраўніваюцца з астальнымі; к гэтаму прыблізна часу, а то крыху раней, у жарабцоў вырастаюць клыкі. Такім парадкам, **у пяць гадоў веку конь мае ўжо ўсе сталыя зубы.**

Далей век каня пазнаецца па зьяданьні ямачкаў ці, як некаторыя завуць, карміны, або чашачкаў, на трох **ніжніх** парах зубоў.

У 6 гадоў ямачкі бываюць зьедзены на захватах (зьверху зуб бывае гладкі).

У 7 гадоў ямачкаў ужо няма і на сярэдніках, а **ў 8 гадоў** зьядаюцца ямачкі і на крайніках. **У 8 гадовага каня ўсе чашачкі на ніжніх пярэдніх зубах бываюць зьедзеныя** (верх зубоў бывае роўны).

Пасьля 8 гадоў век каня пазнаецца па зьяданьні ямачкаў на верхніх зубах. Верхнія зубы, хоць прарэзаюцца разам з ніжнімі, але ямачкі на іх у два разы глыбейшыя, дзеля чаго і зьядаюцца шмат пазьней.

У 9 гадоў зьядаюцца ямачкі на верхніх захватах; у **10 гадоў** — на сярэдніх зубах і ў **11 гадоў у каня ўжо ня бывае ямачкаў і на ўсіх верхніх зубах.** Значыць, у 11 гадовага каня верхнія і ніжнія зубы бываюць зьверху гладкія, без ямачкаў.

Пасьля 11 гадоў пазнаць век каня ўжо шмат цяжэй, і трэба ўжо мець практыку. Цяпер трэба зварачаць увагу на форму зубоў. Пасьля зьяданьня ямачкаў, зьедзены зуб паступова зьмяняець сваю форму, расшыраючыся і выцягаваючыся.

Ад 12 — 18 гадоў зьедзеная паверхня зубоў з пацяглай пераходзіць у круглую форму; **ад 18 — 24 гадоў** у трохкантовую і **ад 24 гадоў** да канца жыцьця зубы маюць папярок пацяглую форму.

Я. П.

Рэдактар-Выдавец **М. Шыла.** Друкарня **Н. Левін і Сын**, Вільня, Нямецкая 22.